

PARS TERTIA.

MORALIS.

Antequam graves quæstiones hujus tertiae partis aggrediamur, notandum volumus moralem mere humanam, etiam recta ratione informatam, in plerisque insufficien-tem esse. Circa multas quæstiones magni momenti dubia-tat et cœcutit; in aliis, motiva quæ subministrat aciem plurimorum superant, vel leviter afficiunt. Religio chris-tiana mirabile lumen effudit, recta principia stabilivit, nova motiva et gravissimam sanctionem attulit; sieque illuminans hominem, ejus voluntati ad malum inclinatæ, supernaturalis gratiæ contulit auxilium, quo ad finem suum assequendum fit idoneus.

Alia quoque religio christiana superaddidit officia, quæ non minus ediscere et implere necessarium est ac legis naturalis præcepta. De posterioribus tamen hic solum agemus et plerumque ex ratione, ut mos est in institu-tionibus philosophicis. Sic enim utilissime exercentur juniores alumni qui, officiorum naturalium rationes in-trinsecas intelligentes, aptiores flunt ad confutandos pseudophilosophos ex ratione tantum procedentes.

MORALIS, quæ etiam dicitur *Ethica*, a verbo græco έθος, idem significante ac *mores*, habet pro objecto actus hu-manos ad bonum dirigendos. Nemo non videt quanti sit momenti; philosophia enim vocatur amor sapientiæ; sed in actibus præsertim relucere debet philosophorum sa-pientia. Regulas igitur, quibus informandi sunt actus hu-mani, diligentissime scrutentur et ediscant juniores alumni, ut ab eis in agendo nunquam discedere satagent.

Moralis definit: Scientia practica actus humanos ad honestatem dirigens. 1º Dicitur *scientia*, quia ex princi-

piis aliquas deducit conclusiones; v. g., ex illo princi-pio: *Alieni ne feceris quod tibi fieri non vis*, colligit non esse furandum, maledicendum, occidendum, etc. 2º Di-citur *practica*, quia in mera objecti sui contemplatione non sistit, sed tradit regulas ad mores dirigendos. 3º Di-citur *actus humanos ad honestatem dirigens*: hæc verba objectum hujus scientiæ ejusque differentiam a logica constituant.

Actus humani ii dicuntur qui fiunt a nobis humano modo agentibus, id est, cum advertentia intellectus et deliberatione voluntatis. Actus vero qui fiunt citra cogni-tionem intellectus aut voluntatis arbitrium, dicuntur *actus hominis*. De hujusmodi actibus indeliberas philo-sophia non tractat, sed de solis actibus humanis.

Plurima hic notanda sunt:

1º Duplex existit ordo in mundo, *physicus*, scilicet, et *moralis*; prior spectat corpora, et posterior respicit intel-ligentias.

2º Ordo in genere est series relationum inter varia entia, vel inter partes ejusdem entis compositi; v. g., inter partes corpus organicum constituentes.

3º Deus mundum creando, singulis entibus speciales fines assignavit, ea inter se, per individua, species et ge-nera concatenavit, et omnia ad finem communem, sim-plicissimum et unicum, nempe gloriam suam, destinavit, ita ut nihil extra hunc ordinem existat, nec existere possit.

4º Entia libertate destituta ordinem a Creatore sibi as-signatum necessario sequuntur; aut si quædam in eis perturbationes accident, hoc ipsis velut causis tribui non potest. Nec laude igitur, nec vituperio digna esse possunt.

5º Contra vero entia libera actuum suorum dominium habent; ex propria electione ordinem sibi præscriptum servant, vel ab illo recedunt. Hinc primum actuum hu-manorum principium.

Duplici modo considerari possunt actus humani, scili-cet, in genere et in specie: præsentem igitur philosophiæ partem in duas dissertationes partiemur.

DISSSERTATIO PRIMA.

DE ACTIBUS HUMANIS IN GENERE.

Actus humani spectantur in genere, quando a speciali hominis statu abstrahitur.

Quærendum est primum an revera sint actiones bonaæ aliæque malæ, unde procedant et qua ratione discerni queant. Tria ergo hujus dissertationis erunt capita: primum, de bonarum malarumque actionum differentia; secundum, de earum principiis, et tertium, de regulis ad eas discernendas statuendis.

CAPUT PRIMUM.

DE BONARUM MALARUMQUE ACTIONUM DIFFERENTIA.

Si nullum existeret discrimen inter bonum et malum morale, in vanum traderentur agendi regulæ. Igitur sedulo investigandum est an aliquod existat discrimen inter bonum et malum, ita ut quædam actiones hominum essentialiter sint bonaæ aliæque malæ, et naturalis existat obligatio a Deo nobis imposta bonas faciendi et malas devitandi: hæc obligatio, si existat, vocanda est lex naturalis. Idecirco in quinque articulos hoc caput dividemus: agemus in primo, de discriminâ inter bonum et malum morale; in secundo, de obligatione faciendi bonum et fugiendi malum, seu de legis naturalis existentia; in tertio, de illius promulgatione; in quarto, de ejus immutabilitate, et in quinto, de ejusdem sanctione.

ARTICULUS PRIMUS.

DE DISCRIMINE INTER BONUM ET MALUM MORALE.

Docebant Epicurei nihil ex natura sua justum vel injustum esse, sed omnia pariter homini licita, atque jus naturæ esse jus fortioris.

Monstruosam hanc doctrinam amplexus, auxit et in operibus suis propugnavit Hobbes¹, praesertim in libro *de Cive*, quo magnum in se horrorem excitavit, tum in Gallia, tum in Anglia. Aiebat enim 1° hominem facultates inutiles a natura non accepisse, proindeque omnia ipsi possibilia esse licita, v. g., furtæ, adulteria, homicidia, etc.; 2° homines cum viderent se in tali rerum ordine nullam habitueros securitatem, pactum iniisse quo aliquid de jure suo cesserunt, ut præstantius bonum in communi possiderent: hinc, juxta ipsum, prima et unica boni malique moralis origo.

Eidem doctrinæ subscripterunt Spinoza, atheus, et plures recentiores deistæ. Alii affirmarunt totam boni et mali moralis distinctionem a publica utilitate, vel a propria et personali utilitate repetendam esse. Ita in primis Helvetius in libro *de l'Esprit*, La Métrie, d'Holbach, etc.

Cæteri vero contendunt bonum et malum morale natura sua essentialiter differre, sicut verum et falsum. Illud dicitur bonum quod ordini consentaneum est, et quod ab illo ordine recedit malum est; v. g., in horologio rota ad horas stricte indicandas aptissime disposita, est bona; si vero ad hunc finem destinata, illum obtinere nequeat, est mala: sic pariter in ordine morali actio libera, legitimo fini agentis consentanea, est bona; eidem fini dissentanea, est mala.

PROPOSITIO.

Bonum et malum morale essentialiter differunt.

Prob. 1°. Scriptura sacra. Ubique enim in sacra Scriptura bonum et malum repræsentantur ut natura fundata, æterna et immutabilia: *Lignum scientie boni et mali: Eritis sicut dii, scientes bonum et malum, Gen. II, 9, et III, 5; Væ qui dicitis malum bonum, et bonum malum, ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras?* Is., v, 20. Ergo 1°, etc.

¹ Thomas Hobbes, ex ministro Anglicano anno 1588 natus, et anno 1679 vita functus, erat eruditus, sed moribus corruptus, incredulus, impius et atheus.

Prob. 2º. Constanti et universal traditione judaïca et christiana, quæ ne ullam quidem admittit exceptionem. Ergo 2º, etc.

Prob. 3º. Verum et falsum essentialiter differunt, ita ut ipse Deus efficere non possit; v. g., bis duo dare quinque, totum sua parte esse minus, triangulum esse quadratum, etc.; at bonum et malum morale non minus inter se differunt; in nulla enim hypothesi ens rationale a fine suo libere deflectens, bene facit, aut ad illum recte tendens, malum agit. Imo propositiones practiceæ sicut et speculativæ, essentialiter sunt veræ aut falsæ; v. g., tam verum est Deum esse diligendum, parentes esse honorandos, unicuique suum tribuendum esse, quam bis duo dare quatuor, totum esse sua parte manus, etc. Ergo, etc.

Prob. 4º. Consensus populorum unanimis, constans et uniformis firmissimum est veritatis argumentum: atqui unanimiter, constanter et uniformiter admirerunt populi bonum et malum morale a se differre. Ubique enim et omni tempore quedam actiones habitæ sunt ut bonæ, aliæ vero ut malæ; creditum semper est existere virtutem et vitium, nocentes et innocentes; semper judicatum est bonum esse; v. g., pauperi et infirmo succurrere, malum autem eum opprimere, verberare, spoliare, trucidare, etc.

Non solum sapientes legislatores et exultæ gentes, verum etiam populi barbari, ipsique scelerati homines, idem sentiunt. Nullus est enim qui sibi persuadeat adulteria, furta, latrocinia, homicidia, parricidia, etc., ex natura sua esse licita. Qui hæc perpetrant crimina, factum, quantum possunt, negant, dissimulant, occultant, aut sub aliquo prætextu; v. g., vindictæ, defensionis, etc., se excusare volunt, aut simpliciter fatentur se reos esse, nec unquam dicunt talia facinora esse virtutes. Ergo, etc.

Hinc Cicero, *de Legibus*, 1. 1, n. 32: « Quæ natio non « comitatem, non benignitatem, non gratum animum « et beneficii memorem diligit? quæ superbos, quæ

« maleficos, quæ crudeles, quæ ingratos non asper- « natur, non odit? »

Sic etiam J.-J. Rousseau, *Émile*, t. II, p. 65: « *Jetez les yeux sur toutes les nations du monde; parcourez toutes les histoires: parmi tant de cultes inhumains et bizarres, parmi cette prodigieuse diversité de mœurs et de caractères, vous trouverez partout les mêmes idées de justice et d'honnêteté; partout les mêmes idées du bien et du mal. L'ancien paganisme enfanta des dieux abominables qu'on eût punis ici comme des scélérats, et qui n'offraient pour tableau du bonheur suprême que des forfaits à commettre, et des passions à contenir; mais le vice armé d'une autorité sacrée descendait en vain du séjour éternel, l'instinct moral le repoussait du cœur des humains. En célébrant les débauches de Jupiter, on admirait la continence de Xénocrate; la chaste Lucrèce adorait l'impudique Vénus; l'intrépide Romain sacrifiait à la Peur, il invoquait le Dieu qui mutila son père, et mourait sans murmurer de la main du sien. Les plus méprisables divinités furent servies par les plus grands hommes. La sainte voix de la nature, plus forte que celle des dieux, se faisait respecter sur la terre, et semblait reléguer dans le ciel le crime avec les coupables... Il est donc au fond des âmes un principe inné de justice et de vertu, sur lequel, d'après nos propres maximes, nous jugeons nos actions et celles d'autrui comme bonnes ou mauvaises.*

« *Cet accord évident et universel de toutes les nations, ils (les prétendus sages) l'osent rejeter; et, contre l'éclatante uniformité du jugement des hommes, ils vont chercher dans les ténèbres quelque exemple obscur et connu d'eux seuls, comme si tous les penchants de la nature étaient anéantis par la dépravation d'un peuple, et que, sitôt qu'il est des monstres, l'espèce ne fût plus rien. Mais que servent au sceptique Montaigne les tourments qu'il se donne pour déterrer en un coin du monde une coutume opposée aux notions de la justice? que lui sert de donner aux plus suspects voyageurs l'autorité qu'il refuse aux écrivains les plus célèbres? Quelques usages incertains et bizarres, fon-*

dés sur des causes locales qui nous sont inconnues, détruiront-ils l'induction générale tirée du concours de tous les peuples, opposée en tout le reste et d'accord sur ce seul point? O Montaigne! toi qui te piques de franchise et de vérité, sois sincère et vrai, si un philosophe peut l'être, et dis-moi s'il est quelque pays sur la terre où ce soit un crime de garder sa foi, d'être clément, bienfaisant, généreux; où l'homme de bien soit méprisable et le perfide honoré? »

Prob. 5º. Vel bonum et malum morale essentialiter differunt, vel eorum discrimen repetendum est ab eo quod nobis aut reipublicæ judicamus utile, vel a conventione hominum, vel denique a libero Dei arbitrio: atqui quatuor posteriora dicuntur nequeunt.

1º Non ab eo quod nobis utile judicamus. Nam admitti non potest principium ex quo multa sequentur absurdia et horrenda: atqui ex præsentí boni malique discriminis principio multa sequentur absurdia et horrenda. Si enim tota boni et mali distinctio ab eo quod nobis utile judicamus deducenda sit, nulla existit constans et perpetua morum regula: unusquisque potest, tuta conscientia, atrocissima perpetrare crimina, modo ea sibi utilia judicet. Nullum tunc erit discrimen reale inter pium et impium, mansuetum et crudelem, misericordem et homicidam, Ciceronem et Catilinam, Titum et Neronem, S. Vincentium a Paulo et Robespierre, etc. Porro nemo non videt quam absurdia et horrenda sint hæc consectaria. Ergo 1º, etc.

2º Non ab eo quod reipublicæ judicatur utile. In ea enim hypothesi quidquid publica societatis utilitas postulare videretur, eo ipso fieret bonum et justum: sic quandoque liceret mentiri, calumniari, pejorare, per fraudem decipere, occidere, etc.; in privatis actibus nihil ad utilitatem publicam conferentibus, nulla esset distinctio inter bonum et malum: atqui hæc admitti nequeunt. Præterea cur bonum esset utilitatem publicam procurare? cur malum ei nocere? certe hujus discriminis nulla assignatur ratio. Ergo 2º, etc.

3º Non a conventione hominum. Tunc enim homines

boni et mali limites nova conventione mutare possent, quod evidenter repugnat. Aliunde vel essentialiter bonum est stare pactis semel initis et malum ea infringere, vel non: si prius, bonum et malum essentialiter differunt; si posterius, prædicta hominum conventione posita, nihil adhuc est bonum vel malum. Ergo 3º, etc.

4º Non a libero Dei arbitrio. Id enim a libero Dei arbitrio pendere dicuntur, quod sine ulla repugnantia aliter esse posset: sic a libero Dei arbitrio pendet quod terra circa solem volvatur, quod homo duo potius quam tria, quatuor aut plura habeat brachia.

Omnis autem persuasum habent prima morum principia essentiis rerum fundari, et mutari non posse; imo Deum velle bonum malumque prohibere, quia ipse talum actum ut bonum, alterum vero ut malum percipit. Excipimus tamē mandata positiva quæ ab ipsius libera voluntate omnino pendent. Unde Deus homines aliter constitueret potuisse, non vero efficere ut bonum et malum a se non different.

Insuper, si notio boni et mali notionem voluntatis Dei prioritate rationis non antecederet, notio voluntatis Dei nullam pareret obligationem, nulla tunc esse ratio officii, quia dici non posset malum esse Deo non obediens. Unde qui præceptum asperneret, imprudenter vindictæ se exponeret, sed actum moraliter malum non admitteret. Si ergo apud Is., xlV, 7, Deus dicatur faciens pacem et creans malum, id intelligendum est de malo physico, vel de malo morali, quod permittit ut bonum ex illo deducat, non vero eo sensu quod malum morale constituat. Ergo, etc. Vide opus card. Gerdil jam citatum: *Principes métaphysiques de la morale chrétienne.*

Quidam recentiores proposuerunt ut regulas ad discernendum bonum a malo *sympathiam*, quam quis experitur si ab omni commodo proprio vel studio partium abstracthat, vel *sensum moralem*. Sed 1º regula a *sympathia* deducta videtur implacare in terminis: nam hæc ipsa *sympathia* ad commodum proprium et studium partium reduci potest; non eadem est apud omnes; imo variatur

in eodem subiecto, juxta illius statum, ætatem, etc.; et quod præcipuum est, nullam obligationis rationem involvit, ut patet. 2º *Sensus moralis* rationem discriminis inter bonum et malum non exhibet, et aliis vitiis modo expositis laborat. Ergo insufficiens est regula ad secerendum bonum a malo. Ergo, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º. Essentialis distinctio inter bonum et malum supponit ideas innatas: at opinio quæ tenet dari ideas innatas nunc rejicitur. Ergo, etc.

R. *Nego maj.* Ut enim bonum et malum essentiali discrimine inter se differant, necesse est quidem utriusque distinctionem in essentiis rerum fundari, sed minime requiritur ut sint ideae innatae: hanc quippe distinctionem ignorare possumus, non vero illam aliter quam est percipere. Ergo, etc.

Quid sentiendum de *minore* supra dictum est.

Inst. 1º. Si boni et mali distinctio essentia rerum fundatur, ipsius perceptio naturalis nobis esse debet: atqui haec perceptio nobis naturalis esse non potest quia sit innata. Ergo, etc.

R. 1º. *Dist. maj.* Ipsius perceptio naturalis esse debet, id est, ex natura rerum deducenda, *conc.*; de facto deducta, *nego maj.* Minime enim repugnat hanc distinctionem existere et a nobis ignorari. Ergo, etc.

R. 2º. *Nego min.* Illa enim perceptio merito distinetur naturalis quæ ex natura nostra fluit; atqui perceptio distinctionis inter bonum et malum ex natura nostra fluere potest, quamvis non sit innata. Sic naturale est homini ambulare, videre, et tamen non semper ambulat et videt: naturale est arboribus folia et fructus ferre, et nihilominus arbores folia et fructus jugiter non habent, etc.

Inst. 2º. Si boni malique perceptio ab ipsa natura nostra fluoret, eadem essent morum principia apud omnes homines: atqui tamen eadem non sunt morum, etc. Ergo, etc.

R. 1º. *Distinguo maj.* Apud omnes moraliter, *conc.*; apud omnes absolute, *nego maj.* Fieri enim potest ut quædam ejusdem speciei individua nonnullis careant attributis ad complementum nature necessariis, et tunc dicuntur monstra: sic in ordine physico, quamvis naturale si homini duo habere brachia, duos oculos, etc., aliquando contingit nasci individuum mancum aut cæcum; ita pariter accidere potest in ordine morali ut quidam nascantur homines, qui melius dicerentur monstra. Ergo, etc.

R. 2º. *Dist. min.* Eadem apud omnes homines non sunt morum principia, id est, cognitio principiorum morum non est apud omnes æque perfecta, *conc.*, id est, varia sunt morum principia circa idem objectum, *nego min.* Quidem certum est cognitionem principiorum morum non esse æque perfectam apud omnes homines; v. g., apud philosophum et rusticum, apud gentem excultam et populum barbarum. Hæc quippe cognitio eodem modo comparatur ac cognitio veri et falsi: porro cognitio veri et falsi multum variatur pro conditione et qualitate personarum; ergo et cognitio principiorum morum similiiter. Imo et facilius variari potest, quia præjudiciis, cupiditatibus aliisque causis sæpe obnubilatur. Sed ubi hæc principia certo noscuntur, eodem modo percipiuntur sicut scientiarum axiomata quæ ignorari possunt; aliter vero quam sunt percipi nequeunt. Ergo, etc.

Inst. 3º. Plures visi sunt et etiam nunc existunt populi qui creduliter dilacerant et manducant homines, alii proprios parentes occidunt; alii infantes male constitutos destruunt, quemadmodum catellos occidimus. Furtum olim licitum erat apud Lacedæmones, incestus apud Persas, humanarum victimarum sacrificia apud Carthaginenses et Gallos, etc.; ergo apud hos aliosque populos varia erant morum principia circa idem objectum.

R. *Dist. conseq.* Diversa erant morum principia, quoad applicationem, *conc.*; quoad ipsam principiorum substantiam, *nego consequens*. Itaque fatendum est quamdam circa morum principia exstitisse diversitatem apud di-

versos populos, ut ex historia et ex certis monumentis constat. Verum haec diversitas ipsam principiorum substantiam non laudebat: omnes enim ex eodem principio exordientes, plus minusve ab illo in applicatione rece-debant, secundum varias erroris causas quibus erant obnoxii.

Sic, 1º inter populos dictos *anthropophages*, plures adeo sunt barbari et agrestes ut natura humana penitus sit deturpata in ipsis; non igitur querendum est apud illos quid naturale sit homini. Ali vero et multo plures, licet in silvis cum feris et quasi more ferarum vivant, plurima morum principia recte agnoscent; v. g., asti-mant honestum esse sibi invicem succurrere, conventionib; fideliter stare, aliena non rapere, etc.; contribulos et amicos non manducant, sed extraneos et præsertim eos quos jure belli fecerunt captivos: cum enim per-suasum habeant se eos tanquam inimicos licite occidere posse, arbitrantur sibi pariter licitum esse eos dilacerare et manducare.

2º Qui proprios parentes senio confectos occidebant, præceptum honorandi parentes non ignorabant; illud e contra adimplere sibi proponebant. Credebant enim se, in his circumstantiis, magnum eis præstare obsequium. 3º Eodem principio mos apud quasdam gentes invaluit ut matres proprios occiderent vel exponerent infantes, quando prævidebant eos in terris vel apud se futuros esse miseros. Non ergo amori materno erant alienæ.

4º Lycurgus apud Lacedæmones permiserat furtum, sed tantum juvenibus, rerum comedibilium, et ita soler-ter peractum ut non detergeretur. Concessione hac junio-res ad artem bellicam excitare et præparare volebat; cives huic legi consentientes, proprietatem bonorum sic ezeptorum concedebant. Aliunde conditiones sub quibus tale furtum permittebatur, satis indicant Lacedæmones non credisse furtum in genere et ex natura sua esse licitum.

5º Non constat matrimonium inter fratres et sorores, apud Persas lege permisum, lege naturali stricte pro-

hiberi. Aliunde si quedam hujus generis reperiantur exempla, quid inde concludi potest? Id unum, nempe naturam humanam plus minusve ignorantia, præjudiciis, cupiditatibus, etc., depravari posse quod libenter conce-dimus.

6º Humana offerebantur sacrificia, sed in iis tantum circumstantiis in quibus judicabatur ea propter deorum auctoritatem esse licta vel etiam imperata; in aliis vero circumstantiis tenebant ipsimet populi barbari homicidia esse crimina.

Facta igitur nobis objecta aliaque similia non probant diversa existisse morum principia, sed tantum diversos errores circa eorum applicationem. Ex variis autem fon-tibus oriri potuerunt hujusmodi errores, scilicet, ex educatione, præjudiciis, cupiditatibus, etc., dum, e contra, consensus omnium populorum circa boni et mali distinctionem ex sola natura ortum habere potuit; nam in sola natura homines constanter et uniformiter sibi consentire possunt, præsertim in iis quæ cupiditatibus adversantur. Porro sententia quæ tenet dari discrimen inter bonum et malum cupiditatibus adversatur. Ergo...

Quidam præstantissimi philosophi graves docuerunt errores circa morum principia; sed vel dicendum est eos a communi instinctu defecisse, et pro nihilo reputandi sunt, sicut monstra in ordine physico; vel, ut proba-bilius est, erraverunt tantum in principiorum consequen-tiis plus minusve remotis, vel in eorum applicatione. Ergo, etc.

Inst. 4º. Perpetua conflictatione inter se decertant phi-losophi morales, nec sibi consentire possunt: ergo apud eos eadem non sunt morum principia etiam quoad sub-stantiam.

R. Dist. ant. Pérpetua conflictatione decertant, etc., quoad remotas primorum principiorum conclusiones, conc.; quoad ipsa principia et proximas eorum conclu-siones, nego ant. Itaque fatemur sœpe inter se disputare philosophos quoad conclusiones primorum principiorum remotas, et id non mirum est; in morali enim, sicut in

scientiis speculativis, conclusiones ex principiis ope discursus inferuntur; at saepe nonnulli occurunt casus ita specialibus circumstantiis implicati, ut bonitas a malitia difficile secerni queat; porro in solvendis hujusmodi difficultatibus tam facile est errare quam in scientiis speculativis. Ergo de natura est hominis in praesenti vita tenebrarum, ut circa dictas conclusiones frequentiter existant opiniones contradictoriae. Verum circa prima principia et proximas conclusiones ex iis deductas, moralis semper existit et perfecta adhuc existit uniformitas. Ergo, etc.

Inst. 5°. Saltem, praeter prima principia et proximas eorum conclusiones, omnia sunt dubia et incerta in morali: ergo praeter paucissimos easus, nulla est morum regula ratione fundata.

R. 1°. Nego ant. Quamvis circa remotas primorum principiorum conclusiones saepe sibi contradicant philosophi, multa nihilominus constant; 1° quia multa ab omnibus moraliter et ab iis qui senioris sunt mentis admittuntur; 2° quia in opinionibus controversis multa adversus contradicentes evidenter demonstrantur. Ergo, etc.

R. 2°. Nego conseq. In dubiis enim recta ratio dictat partem quae practice eligenda est, juxta quod infra, et praesertim in *Inst. theol.*, tract. de *Conscientia*, statuimus. Ergo, etc.

Obj. 2°. Homo felicitatem suam necessario querit; ergo licite facere potest quidquid sibi utile esse videtur, ac proinde sola utilitas personalis est boni et mali regula.

R. 1°. Negari potest antecedens: supponi enim possunt actus, qui ad propriam felicitatem explicite non dirigantur, quamvis consequenter ei inserviant. Factum in Theologia demonstratur: nunc solum admittimus possibilitatem.

R. 2°. Nego conseq. Admissio etiam quod homo propriam felicitatem in genere necessario querat, nihilominus est liber in eligendis mediis quibus felicitatem sibi propositam assequatur, ut ostendimus in tertia parte Me-

taphysicæ, ubi de libertate humana: si sit liber, examinare debet an media quæ assumit sint bona vel mala: ergo falsum est illum licite facere posse quidquid sibi in praesenti vita utile esse videtur.

Inst. Determinatio voluntatis semper supponit judicium intellectus: ergo quod judicamus ad felicitatem nostram conducere, licite possumus facere.

R. Dist. consequens. Quod recte judicamus ad felicitatem nostram conducere, licite possumus eligere, *concedo*; quod immerito judicamus, etc., *nego conseq.* Libenter enim fatemur hominem licite facere posse quidquid recte judicat ad felicitatem suam conducere, quia id unum utile est homini, videlicet, quod recto ordini consentaneum est: porro licite facere potest homo quidquid recto ordini consentaneum est. Sed falsum est hominem licite facere posse quidquid felicitati suæ utile esse simpliciter et ad sensum Helvetii judicat. Nec enim Dei existentiam, nec supremam ejus voluntatem, nec essentialem rerum moralium ordinem advertebat Helvetius, sed solam uniuscujusque praesentem utilitatem. At si unusquisque propriam utilitatem tanquam unicam morum regulam sequeretur, ingens malorum caterva inde oriretur, ut jamjam ostendimus.

Insuper detestanda est doctrina quæ omnem virtutem tolleret de mundo: atqui doctrina Helvetii omnem virtutem tolleret de mundo, ut patet, siquidem neque propter Deum, neque propter alios homines, neque propter boni honestatem et mali horrorem ageremus, sed nosmetipos in praesenti vita jugiter quereremus. Ergo, etc.

Obj. 3°. Ut perfecte noscamus an bonum a malo essentialiter differat, homo considerandus est in statu naturæ puræ et ante quamlibet conventionem: atqui in eo statu nulla erat distinctio inter bonum et malum: ergo, etc. Ita Hobbes.

R. 1°. Nego maj. Homo enim considerari non debet in statu ad quem non fuit destinatus: atqui homo non fuit destinatus ad statum naturæ puræ, ut ex infra dicendis patebit. Ergo, etc.

R. 2º Nego min. Tam clare enim percipimus bonum a malo natura sua differre, quam verum a falso; at certe, patentibus omnibus, in statu naturæ puræ verum essentialementer differret a falso. Ergo, etc.

Inst. 1º In statu naturæ puræ ea omnia quæ poterat homo, ipsi licita erant: ergo nulla erat distinctio, etc.

R. Nego ant. Nam, in vana hac hypothesi, homo ad finem aliquem destinatus fuisset, nempe ad Deum naturaliter cognitum; verus ergo exstitisset ordo. Vel autem ipsius actiones huic ordini fuissent conformes, vel non: si prius, bona fuissent; si posterius, mala, ut evidens est. Ergo, etc.

Inst. 2º Homo nullam accepit a natura potestatem inutilem; at si omnia sibi possibilia vi naturæ licita non essent, dicendum foret hominem accepisse a natura potestatem inutilem: ergo, etc.

R. Nego min. Illa enim potestas dici non potest inutilis, quæ est fons et radix omnium virtutum: atqui potestas faciendi illicita est fons et radix omnium virtutum. Si enim ad bonum necessario determinaremur, nullus relinqueretur locus merito, ut patet. Aliunde hæc facultas proprie non est potestas, sed consectarium potestatis bonum ex electione agendi. Ergo, etc.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE OBLIGATIONE FACIENDI BONUM ET VITANDI MALUM, SEU DE LEGIS NATURALIS EXISTENTIA.

Lex, a verbo *ligare*, sive, juxta alios, a verbo *legere*, sic dicta, definitur: Præceptum commune, justum, stabile, a superiori latum, sufficienter promulgatum et convenienti sanctione munitum.

Dicitur 1º *præceptum*, et sic differt a consilio; 2º *commune*, ut distinguatur a mandato quibusdam tantum facto; 3º *justum*, quia injustum seu malum a nemine præcipi potest; 3º *stabile*, quia de natura est legis ut sit quædam regula permanens, non vero actus transitorius; 5º *sufficienter promulgatum*, quia præceptum innotescere

debet: per promulgationem vero innotescit; 6º *a superiori latum*: solus quippe superior legitimus habet virtutem præcipiendi et obligandi; 7º *convenienti sanctione munitum*: nisi enim lex convenienter sanciretur, scopum a se intentum superior attingere non posset.

Non existit superior quin sint inferiores, ut patet. Similiter jus præcipiendi importat obligationem parendi. Vox autem *obligatio* oritur a verbo *ligare*, sicut et lex, ac significat ligationem ob aliquam causam.

Deus ex natura sua jus habet quidquid voluerit nobis præcipiendi et tenemur ei obedire: totum enim ens nostrum morale et physicum ab eo accepimus: ergo sub omni respectu ipsius inferiores sumus et subjectionem ei debemus.

Ad æterno videt supremum ordinem essentiis rerum earumque relationibus fundatum. Ordo ille *bonum* constituit, quod *moralement* dicitur ubi de entibus intelligentibus et liberis agitur; *malum* autem est ejusdem ordinis perturbatio. Summa hæc ratio in Deo existens, qua immutabiliter continentur quæcumque facienda sunt aut vitanda, dicitur lex æterna. Unde S. Aug., l. 22, contra Faustum, cap. 2, t. VIII, col. 378: « Lex æterna est ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans. » Lex naturalis est *Participatio legis æternæ in creatura rationali*, S. Thom. 1, 2, q. 91, art. 2. Recte definiri potest: Præceptum quo Deus jubet ut impleantur officia ex natura rerum profluentia, et cuius necessitatem agnoscere potest ratio, sive ex seipsa, sive ope alieni adjutorii.

PROPOSITIO.

Existit lex naturalis.

Prob. 1º Deut., XII, 28: *Observa et audi omnia quæ præcipio tibi, ut bene sit tibi et filius tuis post te in sempernum, cum feceris quod bonum est et placitum in conspectu Domini Dei tui.* Ps. XXXIII, 15: *Diverte a malo et fac bonum.* Est conditio requisita ad videndos dies bonos et obtinendam veram vitam. Joan., V, 29: *Et procedent*